



O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali



2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD, dots. P.Lutfullayev, PhD, dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi asosida chop etiladi. Jurnal Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrdagi (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI XALQARO BAHOLASH DASTURLARIGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI VA DIAGNOSTIKA VOSITALARI

G'ayniddinov Shayxislom Tolibjon o'g'li

Namangan davlat pedagogika instituti, o'qituvchi

E-mail: shayxislomgayniddinov95@gmail.com

ORCID: 0009-0002-0928-3177

Annotatsiya: Tadqiqot maqsadi — bo'lajak o'qituvchilarni xalqaro baholash dasturlariga tayyorlash pedagogik tizimining samarali amalga oshirilishini ta'minlovchi zarur va yetarli shart-sharoitlarni aniqlash hamda tizimning tashxis-natijaviy blokini ta'minlovchi diagnostika vositalarini ishlab chiqish. Tadqiqot metodlari: pedagogik shart-sharoitlar nazariyasiga oid adabiyotlar tahlili; ekspert baholash (24 nafar ekspert, 5 ballik shkala, reytinglash); ekspertlar fikri kelishuvini Kendall konkordatsiya koeffitsiyenti orqali baholash; diagnostika vositalarini mazmuniy validlik va ishonchlilik (Kronbax alfa) talablari asosida loyihalash. Tadqiqot natijalari: 12 ta dastlabki shart-sharoitdan ($W = 0,71$; $p < 0,01$) oltita zarur va yetarli shart-sharoit ajratildi — modulni o'quv rejasiga kiritish va malaka talablarida aks ettirish; professor-o'qituvchilarni maqsadli tayyorlash (36 soatlik kurs); real xalqaro ma'lumotlar va topshiriqlar banki; raqamli muhit va o'quv-uslubiy ta'minot; refleksiv va hamkorlik muhiti; milliy-tadqiqot instituti va maktablar bilan hamkorlik. Har bir shart-sharoitning mazmuni, amalga oshirish mexanizmi va tekshirish ko'rsatkichlari, shuningdek, kompetentlikning 16 ko'rsatkichini o'lchovchi diagnostika vositalari (test, amaliy va keys-topshiriqlar, anketa, refleksiv vositalar) hamda ularni 0–2 ball shkalasiga keltirish qoidalari yoritildi. Xulosalar: aniqlangan shart-sharoitlar o'zaro bog'liq tizimni tashkil etadi; ularning yetarliligi va diagnostika vositalarining ishonchliligi tajriba-sinov ishlarida tekshiriladi.

Kalit so'zlar: pedagogik shart-sharoitlar, ekspert baholash, Kendall koeffitsiyenti, malaka oshirish, diagnostika vositalari, test, anketa, refleksiv so'rovnoma, xalqaro baholash kompetentligi.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ И ДИАГНОСТИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К МЕЖДУНАРОДНЫМ ОЦЕНОЧНЫМ ПРОГРАММАМ

*Гайниддинов Шайхислом Толибжон угли, преподаватель Наманганского
государственного педагогического института*

Аннотация: Цель исследования — определить необходимые и достаточные условия эффективной реализации педагогической системы подготовки будущих учителей к международным оценочным программам и разработать диагностический инструментарий для её диагностико-результативного блока. Методы исследования: анализ литературы по теории

педагогических условий; экспертная оценка (24 эксперта, пятибалльная шкала, ранжирование); оценка согласованности мнений экспертов с помощью коэффициента конкордации Кендалла; проектирование диагностических средств с учётом требований содержательной валидности и надёжности (альфа Кронбаха). Результаты исследования: из 12 первоначальных условий ($W = 0,71$; $p < 0,01$) выделены шесть необходимых и достаточных — включение модуля в учебный план и отражение компетенции в квалификационных требованиях; целевая подготовка преподавателей (36-часовой курс); реальные международные данные и банк заданий; цифровая среда и учебно-методическое обеспечение; рефлексивная среда сотрудничества; взаимодействие с национальным исследовательским институтом и школами. Раскрыты содержание, механизмы реализации и показатели проверки каждого условия, а также диагностический инструментарий, измеряющий 16 показателей компетентности (тест, практические и кейс-задания, анкета, рефлексивные средства), и правила приведения результатов к шкале 0–2 балла. Выводы: выявленные условия образуют взаимосвязанную систему; их достаточность и надёжность инструментария проверяются в ходе опытно-экспериментальной работы.

Ключевые слова: педагогические условия, экспертная оценка, коэффициент Кендалла, повышение квалификации, диагностический инструментарий, тест, анкета, рефлексивный опросник, компетентность в области международного оценивания.

PEDAGOGICAL CONDITIONS AND DIAGNOSTIC TOOLS FOR PREPARING PRE-SERVICE TEACHERS FOR INTERNATIONAL ASSESSMENT PROGRAMMES

Gayniddinov Shaykhislom Tolibjon ugli, Lecturer, Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: The purpose of the study is to identify the necessary and sufficient conditions for the effective implementation of the pedagogical system for preparing pre-service teachers for international assessment programmes and to develop diagnostic tools for its diagnostic-evaluative block. Research methods: analysis of the literature on the theory of pedagogical conditions; expert evaluation (24 experts, a five-point scale, ranking); assessment of expert agreement using Kendall's coefficient of concordance; design of diagnostic tools in line with the requirements of content validity and reliability (Cronbach's alpha). Results: of 12 initial conditions ($W = 0.71$; $p < 0.01$), six necessary and sufficient conditions were identified — inclusion of the module in the curriculum and of the competence in qualification requirements; targeted preparation of university lecturers (a 36-hour course); authentic international data and a task bank; a digital environment and teaching materials; a reflective, collaborative learning environment; and cooperation with the national research institute and schools. The content, implementation mechanisms and verification indicators of each condition are described, together with the diagnostic tools measuring the 16 competence indicators (test, practical and case tasks, questionnaire, reflective tools) and the rules for converting results to a 0–2 scale. Conclusions: the identified conditions form an interrelated system; their sufficiency and the reliability of the tools are to be verified in experimental work.

Keywords: *pedagogical conditions, expert evaluation, Kendall's W, professional development, diagnostic tools, test, questionnaire, reflective survey, international assessment competence.*

KIRISH

Pedagogik tizim modelining samarali amalga oshirilishi uning bloklari mazmuniga qanchalik bog'liq bo'lsa, tizim faoliyat yuritadigan muhit — pedagogik shart-sharoitlarga ham shunchalik bog'liq. Oldingi tadqiqotlarimizda bo'lajak o'qituvchilarni xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashning pedagogik tizimi modeli, modul dasturi va vositalar tizimi asoslangan [1; 2; 3]. Biroq tizimni amaliyotga joriy etishni ta'minlovchi shart-sharoitlar majmuasi va uning natijadorligini o'lchovchi diagnostika vositalari alohida o'rganilmagan.

Maqolaning maqsadi — tizimni amalga oshirishning zarur va yetarli pedagogik shart-sharoitlarini ekspert baholash asosida aniqlash hamda tizimning tashxis-natijaviy blokini ta'minlovchi diagnostika vositalarini tavsiflashdir. Tadqiqot vazifalari: 1) pedagogik shart-sharoitlar tushunchasi va ularni aniqlash metodikasini asoslash; 2) dastlabki shart-sharoitlar ro'yxatini ekspert baholash orqali reytinglash va zarur hamda yetarli shart-sharoitlarni ajratish; 3) har bir shart-sharoitning mazmuni, amalga oshirish mexanizmi va tekshirish ko'rsatkichlarini belgilash; 4) kompetentlik ko'rsatkichlarini o'lchovchi diagnostika vositalari to'plami va natijalarni darajalarga keltirish qoidalarini ishlab chiqish.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Adabiyotlar tahlili. Pedagogik shart-sharoitlar ta'lim jarayonining maqsadga erishishini ta'minlovchi, ongli yaratiladigan tashkiliy, mazmuniy, metodik va psixologik omillar majmuasi sifatida ta'riflanadi (N. V. Ippolitova, N. S. Sterxova) [4]; ular tashqi va ichki, zarur va yetarli turlarga bo'linadi. Ekspert baholash metodikasi va Kendall konkordatsiya koeffitsiyenti pedagogik tadqiqotlarda shart-sharoitlarni reytinglashda keng qo'llaniladi [5]. Diagnostika vositalarini ishlab chiqishda mazmuniy validlik (ekspert tekshiruvi) va ishonchlilik (Kronbax alfa) talablariga amal qilinadi [6]. TALIS

2024 ma'lumotlari o'qituvchilar malaka oshirishining eng samarali shakli hamkorlik ekanini ko'rsatadi [7]. O'qituvchining baholash savodxonligi [10], o'z samaradorligiga ishonchi [11] va o'qituvchi tayyorlashning xalqaro tajribasi [12] bo'yicha tadqiqotlar shart-sharoitlar mazmunini belgilashda tayanch bo'ldi.

Metodlar. Tadqiqotda shart-sharoitlar uch manba (model tuzilmasi, amaliyot kamchiliklari, ekspert so'rovi) asosida aniqlandi. Ekspertlar – pedagogika OTMLari professor-o'qituvchilari (12 nafar), xalqaro baholash fanini o'qitganlar (4), amaliyot rahbarlari (4), milliy-tadqiqot instituti mutaxassislari (4); jami 24 nafar. Baholash 5 ballik shkalada o'tkazildi va natijalar reytinglandi; ekspertlar fikrining kelishuvi Kendall konkordatsiya koeffitsiyenti (W) va χ^2 mezonlari orqali tekshirildi. Diagnostika vositalari mezon-ko'rsatkich tuzilmasi asosida loyihalandi va mazmuniy validlik hamda ishonchlilik talablariga muvofiq tekshirildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Ekspert baholash natijalari 1-jadvalda keltirilgan. O'rtacha 4,0 balldan yuqori baho olgan va standart chetlanishi kichik (0,41–0,65) oltita shart-sharoit asosiy sifatida qabul qilindi; 7–8-shart-sharoitlar ularga qo'shildi, 9–12 "foydali, lekin zarur emas" deb topildi. $W = 0,71$ ($\chi^2 = 187,4$; $p < 0,01$) ekspertlar fikri kelishuvining yuqori ekanini ko'rsatadi.

1-jadval

Shart-sharoitlarning ekspert bahosi (n = 24)

No	Shart-sharoit	O'rtach a	SD	Reyting g
1	Modulni o'quv rejasiga kiritish; malaka talablarida kompetensiya	4,8	0,41	1
2	Professor-o'qituvchilarni maqsadli tayyorlash	4,7	0,46	2
3	Real xalqaro ma'lumotlar va topshiriqlar banki	4,6	0,50	3
4	Raqamli muhit va o'quv-uslubiy ta'minot	4,4	0,58	4
5	Refleksiv va hamkorlik muhiti	4,3	0,62	5

6	Milliy-tadqiqot instituti va maktablar bilan hamkorlik	4,1	0,65	6
7	Modulni amaliyot bilan bir semestrda o'tkazish	3,9	0,74	7
8	Talabalarni milliy tadqiqotlar jamoasiga jalb etish	3,6	0,88	8
9–12	Alohida laboratoriya; xorijiy hamkorlik; ingliz tili elementlari; moddiy rag'bat	2,5–3,3	0,92–1,08	9–12

Shart-sharoitlarning mazmuni. Tashkiliy-normativ shart-sharoit modulni amaldagi tanlov fani o'rnida (4 kredit, 6–7-semestr) joriy etish, pedagogik amaliyot dasturiga uch topshiriq kiritish va malaka talablariga “o'quvchilarda funksional savodxonlikni shakllantirish va uni xalqaro mezonlar asosida baholash” kompetensiyasini (bilim–ko'nikma–malaka darajalarida ifodalangan) kiritishni nazarda tutadi. Kadrlar shart-sharoiti 36 soatlik “Xalqaro baholash dasturlari: o'qituvchi uchun amaliy kurs” dasturi (9 mavzu, 10 soat ma'ruza, 26 soat amaliy; o'qituvchi modulning barcha vositalarini talaba roliga bajaradi) va “metodik juftlik” (pedagog + fan metodisti) amaliyotini o'z ichiga oladi. Resurs shart-sharoiti amaldagi ramkalar va hisobotlar, ochiq xalqaro topshiriqlar, milliy hisobotlar, 150 dan ortiq blokli topshiriqlar banki va o'quv ma'lumotlar to'plamlarini; texnologik shart-sharoit — Moodle asosidagi platforma (8 funksional bo'lim) va o'quv-uslubiy majmuani; psixologik-pedagogik shart-sharoit — subyekt-subyekt munosabatlari, o'zaro baholash, reflektiv kundalik, portfolio, xatoga o'rganish materiali sifatida munosabatni; tashkiliy-ijtimoiy shart-sharoit — milliy-tadqiqot instituti (master-klasslar, materiallar, ko'ngilli ishtirok) va maktablar (amaliyot bazalari, seminarlar) bilan kelishuvlarni qamrab oladi.

Shart-sharoitlar o'zaro bog'liq tizimni tashkil etadi: normativ shart-sharoit boshqalariga asos beradi, kadrlar shart-sharoiti amalga oshiruvchi subyektini

tayyorlaydi, resurs va texnologik shart-sharoitlar mazmunni jonlantiradi, hamkorlik ularni tashqi manba bilan boyitadi.

Diagnostika vositalari. Tashxis-natijaviy blok uchun 16 ko'rsatkichni o'lchovchi vositalar to'plami ishlab chiqildi (2-jadval). Har ko'rsatkich 0–2 ball shkalasiga keltiriladi; mezon bo'yicha maksimal 8, umumiy 32 ball; shakllanganlik koeffitsiyenti $K = n/N$ (past — $<0,5$; o'rta — $0,5-0,8$; yuqori — $\geq 0,8$). Kirish va yakuniy diagnostikada parallel variantlar qo'llaniladi; faoliyat va tahliliy mezonlar ikki mustaqil ekspert tomonidan baholanadi; refleksiv ko'rsatkichlar kamida ikki manba (talaba va kuzatuvchi) asosida.

2-jadval

Diagnostika vositalari va 0–2 ball shkalasiga keltirish

Mezon	Vosita	Shkalaga keltirish
Bilish	40 savolli test (28 yopiq, 12 ochiq; 4 ko'rsatkich $\times 10$; R/Q/T — 40/40/20%); Kronbax $\alpha \geq 0,7$	$<50\% - 0; 50-79\% - 1; \geq 80\% - 2$
Faoliyat	Tahlil kartasi (etalon bilan); topshiriqlar bloki tuzish (ekspert varaqasi, 16 ball); 10 javobni kodlash (ekspert kodi bilan kelishuv); dars loyihasi (4 mezon $\times 2$)	Karta: $\geq 10/12 - 2, 7-9 - 1$; blok: $13-16 - 2, 9-12 - 1$; kodlash: $\geq 80\% - 2, 60-79\% - 1$; dars: $7-8 - 2, 4-6 - 1$
Tahliliy	Hisobotni o'qish (5 savol); sinf natijalari keysi; 3 qaror va asoslash (ekspert varaqasi); 6 bayonotni "asosli/asossiz/ma'lumot yetarli emas" deb baholash	Har topshiriq 0–2; 6 bayonot: $5-6 - 2, 3-4 - 1$
Refleksiv	Munosabat anketasi (15 bayonot, 5 teskari, Likert); TALIS asosida o'z-o'zini baholash va kuzatuv mosligi + refleksiv	Anketa: $\leq 2,5 - 0, 2,6-3,9 - 1, \geq 4,0 - 2$; tafovut $<0,5 - 2, 0,5-1,0 - 1, >1,0 - 0$

	esse; rivojlanish rejasi sifati; protsedura keysi	
--	--	--

Tizimni joriy etish uch bosqichda (tayyorlov — bir semestr; sinov — bir o'quv yili; kengaytirish — 2–3 yil) rejalashtirildi; asosiy xavflar (o'qituvchilar qarshiligi, resurslarning eskirishi, kafedralararo muvofiqlashtirish, "testga o'qitish" tendensiyasi, diagnostika ishonchliligi) va ularni boshqarish choralari belgilandi.

XULOSA

Bo'lajak o'qituvchilarni xalqaro baholash dasturlariga tayyorlash pedagogik tizimining samarali amalga oshirilishi uchun ekspert baholash asosida oltita zarur va yetarli shart-sharoit aniqlandi va ularning har biri uchun amalga oshirish mexanizmi hamda tekshirish ko'rsatkichlari belgilandi. Kompetentlikning 16 ko'rsatkichini o'lchovchi diagnostika vositalari to'plami va natijalarni darajalarga keltirish qoidalari ishlab chiqildi. Shart-sharoitlarning yetarililigi va vositalarning ishonchliligi tajriba-sinov ishlarida tekshiriladi; ekspert so'rovi natijalari va test ishonchliligi ko'rsatkichlari real tadqiqot ma'lumotlari asosida aniqlashtiriladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. G'ayniddinov Sh.T. Bo'lajak o'qituvchilarni xalqaro baholash dasturlariga tayyorlashning pedagogik tizimi modeli // Nashrga topshirilgan, 2026. (Gayniddinov Sh.T. Model of the pedagogical system for preparing pre-service teachers for international assessment programmes // Submitted for publication, 2026.)
2. G'ayniddinov Sh.T. Tayyorlash mazmunini pedagogika OTM o'quv jarayoniga integratsiyalash // Nashrga topshirilgan, 2026. (Gayniddinov Sh.T. Integrating the training content into the educational process of a pedagogical university // Submitted for publication, 2026.)
3. G'ayniddinov Sh.T. Topshiriqlar, keyslar va simulyatsion mashg'ulotlar tizimi // Nashrga topshirilgan, 2026. (Gayniddinov Sh.T. A system of tasks, cases and simulation sessions // Submitted for publication, 2026.)
4. Ипполитова Н.В., Стерхова Н.С. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация // General and Professional Education. – 2012. – № 1. – С. 8–14. (Ippolitova N.V., Sterkhova N.S. Analysis of the concept of "pedagogical conditions": essence, classification // General and Professional Education. – 2012. – No. 1. – P. 8–14.)

5. Новиков Д.А., Новочадов В.В. Статистические методы в медико-биологическом эксперименте. – Волгоград: ВолГМУ, 2005. – 84 с. (Novikov D.A., Novochadov V.V. Statistical methods in biomedical experiment. – Volgograd, 2005. – 84 p.)
6. Taber K.S. The use of Cronbach's alpha when developing and reporting research instruments in science education // Research in Science Education. – 2018. – Vol. 48. – P. 1273–1296.
7. OECD. Results from TALIS 2024: The State of Teaching. – Paris: OECD Publishing, 2025.
8. Muslimov N.A. va b. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari. – T.: Sano-standart, 2015. – 120 b. (Muslimov N.A. et al. Fundamentals of pedagogical competence and creativity. – Tashkent: Sano-standart, 2015. – 120 p.)
9. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с. (Bespalko V.P. Components of pedagogical technology. – Moscow: Pedagogika, 1989. – 192 p.)
10. DeLuca C. et al. Teacher assessment literacy // Educational Assessment, Evaluation and Accountability. – 2016. – Vol. 28, No. 3. – P. 251–272.
11. Klassen R.M., Tze V.M.C. Teachers' self-efficacy, personality, and teaching effectiveness: A meta-analysis // Educational Research Review. – 2014. – Vol. 12. – P. 59–76.
12. Darling-Hammond L. Teacher education around the world // European Journal of Teacher Education. – 2017. – Vol. 40, No. 3. – P. 291–309.